

Conserverend beheer

"We hadden aan met name de boeren uit de omgeving wel wat uit te leggen, toen we een voormalig stuk landbouwgrond omzetten in een natuurontwikkelingsgebied. Dat was begrijpelijk, omdat enkelen destijds nog aan de ontginning hadden meegedaan". Aan het woord is Ger Verwoerd, beheerder van het Landgoed Staverden. "Maar mijn ervaring, ook met het publiek, de bezoekers in het algemeen is, dat je met goed vertellen en uitleggen veel kan bereiken en begrip voor je maatregelen kunt krijgen. Dat kan gaan over het aanleggen van een nieuw pad of het laten dichtgroeien van een stuk bos. Het kappen van bomen wil ook nog wel eens tot vragen leiden, maar zoals gezegd, een goede uitleg lost veel op."

"Omdat je als landgoed eigenlijk een vrij conserverend beheer voert en geen grootschalige veranderingen nastreeft, heb je ook niet veel zaken, waarover conflicten kunnen ontstaan. Natuurlijk maken we in voorkomende gevallen ook dankbaar gebruik van de plaatselijke media. Wat wel regelmatig een probleem vormt, is het dumpen van afval. Vooral omdat er een aantal openbare wegen door het landgoed loopt, wil men in de bosrand nog wel eens wat kwijt aan bijvoorbeeld tuinafval. We ruimen alles zo spoedig mogelijk op, want rommel trekt rommel aan", aldus Verwoerd. "We merken het vooral als een gemeente in de regio een afvalheffing invoert.

Last van honden? "Over het algemeen niet, zij moeten zijn aangelijnd. Maar loslopende, struinende honden van omwonenden zijn wel hinderlijke stroppers. Over het algemeen hebben we echter geen negatieve ervaringen met het publiek".

J. Walter is werkzaam bij het EC-LNV en is redactielid van het Vakblad Natuurbeheer.

Vereniging Natuurmonumenten en het publiek

KITEN, KAMELEN EN KLAPEKSTERS

A. Duijndam en L. Schröder

De tijd dat reservaten beschermd werden door hekken en bordjes, ligt ver achter ons. Mensen moeten kunnen genieten van de natuur, omwille van het welzijn van de mens en omwille van het draagvlak voor de natuurbescherming. Natuurmonumenten ziet zichzelf dan ook als gastheer. Maar dat is niet altijd even makkelijk: de wensen van de gasten en de draagkracht van het natuurgebied zijn soms niet in evenwicht. Over het balanceren van een terreinbeheerder.

In 2005 viert Natuurmonumenten haar eeuwfeest. Al bijna 100 jaar koopt de vereniging waardevolle natuurgebieden aan en beheert ze, om zo belangrijke natuurwaarden, cultuurhistorische waarden en landschappen te beschermen en voor ons land te behouden. Maar ook omwille van het welzijn van de mens. Zo is dat in de statuten vastgelegd. Ruim 90% van de natuurgebieden is dan ook vrij toegankelijk op wegen en paden. En dat is in het drukke Nederland geen eenvoudige opgave. Steeds meer mensen willen recreëren in een beperkte ruimte, met steeds nieuwe wensen. Datt brengt Natuurmonumenten soms in een lastig parket, want de vereniging is natuurbeschermmer en gastheer tegelijk. En de gastenlijst is lang en divers. Van rustzoekers tot buggykites, van mountainbikers tot vogelaars. En zelfs van kamelendrijvers kijken de beheerders niet meer op.

Natuurkwaliteit

In 1999 heeft Natuurmonumenten haar visie op recreatie in haar gebieden vastgelegd in de recreatienota "Genieten van de natuur". Centraal in deze visie staat de kwaliteit van de natuur. De recreatiedoelstellingen van Natuurmonumenten zijn dan ook dienstbaar aan de natuurdoelstellingen. Dat wil zeggen dat het bezoek aan de gebieden van Natuurmonumenten moet bijdragen aan draagvlak voor natuurbescherming in het algemeen en het werk van Natuurmonumenten in het bijzonder. Bovendien mag het functio-

neren van levensgemeenschappen niet lijden onder het bezoek. Dit betekent in een enkel geval dat het gebied niet is opengesteld vanwege de aanwezigheid van kwetsbare, verstoringgevoelige fauna (zoals gladde slang, das en grofwild) op een kleine oppervlakte. Kwetsbare vegetatie vormt geen reden voor het afsluiten van een geheel natuurgebied. Daarnaast gaat het Natuurmonumenten niet om de kwantiteit van het bezoek, maar juist om de kwaliteit. Niet zo veel mogelijk bezoekers nastreven, maar wel graag een bijzondere en inspirerende ervaring bieden.

Horen, zien, ruiken en voelen

In onze drukke Nederlandse maatschappij is deze keuze niet eenvoudig. Mensen zien de natuur steeds meer als het decor voor tal van activiteiten, waar elders geen ruimte (meer) voor is. Dat hoeft geen probleem te zijn, totdat bezoekers geen rekening meer houden met de kwetsbare waarden van het gebied. Of met elkaar. Het zijn deze situaties die vragen om verantwoordelijkheid en gastheerschap van Natuurmonumenten. De kaders hiervoor zijn vastgelegd in de recreatienota. Daarin spreekt de vereniging haar voorkeur uit voor vormen van recreatie, waarin natuur- en landschapsbeleving centraal staan. Dat betekent dat voorrang wordt gegeven aan die recreatievormen, die de meeste mogelijkheden bieden voor zintuiglijke waarneming: horen, zien, ruiken en voelen. In droge gebieden is dat wandelen, in natte gebieden kanoën en roeien. In grotere

gebieden kan ook ruimte zijn voor andere recreatievormen, als fietsen en paardrijden.

Draagkracht

In de vertaling van dit beleid naar de praktijk maakt Natuurmonumenten gebruik van een sterke recreatiezonering in druk bezochte natuurgebieden, om wensen van bezoekers en draagkracht van gebiedsdelen op elkaar af te stemmen. De variabelen in deze zonering zijn de ruimte en de tijd. Zoneren in ruimte betekent, dat in delen van het natuurgebied een grotere opvangcapaciteit wordt gecreëerd en andere delen daarmee worden ontlast. Dit betekent, dat je eventueel op minder kwetsbare delen iets inlevert, om elders meer kwetsbare delen veilig te stellen. Daarin kan gestuurd worden met behulp van een heldere ontsluiting, duidelijke ingangen en voorzieningen als wandelroutes, vogelkijkhutten en bezoekerscentra. Door activiteiten op bepaalde tijdstippen aan te bieden is zonering in de tijd mogelijk. Soms kan het noodzakelijk zijn, om (delen van) natuurgebieden in het broedseizoen tijdelijk af te sluiten.

Ruimte op Schiermonnikoog

Op deze manier werkt Natuurmonumenten bijvoorbeeld in het Nationaal Park Schiermonnikoog (1900

Natuurmonumenten geeft voorrang aan recreatievormen die de meeste mogelijkheden bieden voor zintuiglijke waarneming: horen, zien, ruiken en voelen. In grotere gebieden kan ook ruimte zijn voor andere recreatievormen, als fietsen en paardrijden. Foto: Kina/Stoelwinder.

ha) aan een effectieve invulling van recreatiebeleid. Ruim 300.000 bezoekers komen jaarlijks naar het eiland, om er te genieten van de rust, de ruimte, de kwelders en de duinen. Door middel van een zonering in de ruimte en de tijd kunnen al deze mensen dat ook zo beleven. De opvang van recreanten is geconcentreerd rond het dorp. Hier liggen de verharde paden en staan de meeste banken. Verder naar het oosten wordt het padennet veel fijnmaziger, of ontbreken zelfs paden en is het terrein ook ruiger. In dit kweldergebied kan alleen gewandeld worden en komen vooral de mensen, die de rust willen

beleven en de natuur willen observeren. Naast deze zonering in de ruimte, is er ook zonering in de tijd. Het oostelijke kweldergebied is namelijk alleen buiten het broedseizoen vrij toegankelijk. De kritische vogelsoorten, zoals de lepelaar, die in de kwelder broeden, hebben deze bescherming nodig. De zonering op Schiermonnikoog dankt haar succes onder andere aan de grootte van het eiland. Het eiland is namelijk groot genoeg om groepen mensen met verschillende wensen te herbergen, terwijl ook kwetsbare delen beschermd kunnen worden. Bovendien komen veel mensen juist vanwege de natuurbeleving naar het eiland en worden de regels gerespecteerd.

Draagvlak op de Brunsummerheide

Een ander gebied waar Natuurmonumenten met succes aan de recreatiezonering heeft gewerkt is de Brunsummerheide. Dit relatief kleine bos- en heidegebied (575 ha) heeft een belangrijke recreatieve functie in het streekgebied oostelijk Zuid Limburg. Elk jaar bezoeken ruim 650.000 mensen het gebied, om er te wandelen, te fietsen, te mountainbiken of paard te rijden. Omdat de onderlinge hinder groot was, is ter voorbereiding op een nieuwe natuurvisie, de situatie geëvalueerd. Met een gebruikersgroep is vervolgens

Zorg dragen voor natuurkwaliteit en kwaliteit van beleving is soms een moeilijke opgave. Het is zoeken naar de draagkracht van de natuur. Foto: Hans Dekker.

gewerkt aan een zoneringsplan. Uitgangspunt was de scheiding van de verschillende gebruikersgroepen en het versterken van de natuurwaarden. Met name de aanleg van een mountainbike-route bleek een gouden greep. Kwetsbare hellingen worden nu vermeden en de route ligt los van andere paden. Het is een nieuwe voorziening die ruimte vraagt, maar het levert elders meer ruimte op voor bijzondere natuurwaarden. Bovendien ondervinden andere bezoekers vrijwel geen last meer van de actieve fietsers. De route wordt samen met de MTB-club goed onderhouden.

Is op Schiermonnikoog in de zoneringsplan dankbaar gebruikt gemaakt van de grootte van het gebied, het succes van de Brunsummerheide is vooral te danken aan het draagvlak binnen de gebruikersgroep. Maar in het Limburgse zijn de grenzen van de opvang wel bereikt. Wellicht kan met behulp van een meer regionale zoneringsplan de toekomst van natuur en beleving veilig worden gesteld.

Balanceren

Zorg dragen voor natuurkwaliteit en kwaliteit van beleving is soms een moeilijke opgave. Het is zoeken naar de draagkracht van de natuur. Zoneringsplan kan dan een oplossing bieden. De voorbeelden van Schiermonnikoog en Brunsummerheide leren ons dat.

A. Duijndam en L. Schröder zijn werkzaam als beleidsmedewerker bij de Vereniging Natuurmonumenten.

DE LIEFDE TUSSEN LANDGOED EN PUBLIEK

W. Beekman

Veel particulieren stellen hun landgoed open voor het publiek. Dat is niet alleen vanwege de Natuurschoonwet uit 1928, die het mogelijk maakt om het landgoed vrij van successierechten over te dragen aan de volgende generatie. Er is meer: particulier eigendom is te mooi om voor jezelf alleen te houden. Deze schoonheid moet gedeeld worden. Ook bij gemeenteparken is dit geluid te horen. Het publiek als legitimatie van het park. Hoe gaat dat nu in zijn werk, die relatie met het publiek? Schijnt er alleen maar een stralende zon of zijn er ook schaduwen tussen de bomen? Vier voorbeelden.

Suideras: leuker dan een schoolreisje

Landgoed Suideras in Vierakker, nabij Vorden, bestaat voor de helft uit parkbos. Het andere deel is verpacht voor agrarische bestemming. De huidige bewoonster, Charlotte Bonga, behoort tot de jongere generatie, voor wie de publieksfunctie een meerwaarde heeft. Hoewel ze het niet hardop zeiden, zagen de oudere generaties het publiek als de last die je nu eenmaal moet betalen wil je voor de Natuurschoonwet in aanmerking komen. Niet zo vreemd als de mensen bij je tuindeur de bloemen komen plukken uit je particuliere tuin en dan verbaasd zijn als je er wat van zegt: "waar zeurt u over, die bloemen zijn toch van iedereen!" Bonga vindt het bijna een plicht, om al

het moois van het landgoed te delen met andere mensen en ze vertelt met verve over de projecten met kinderen: "Er was een mooie dramaserie van Teleac/NOT onder de titel 'Van Luchtkasteel tot Dassenburcht' (*), waarin het wel een wee van een landgoed naar voren kwam. De Federatie Particulier Grondbezit kwam toen op het idee om ons landgoed te betrekken bij schoolprojecten. We zitten namelijk met een imago probleem. Mensen weten niet wat een landgoed nu precies inhoudt, denken dat je maar een luxe leven leidt, waarvoor je niks hoeft te doen. Aan wie kun je je verhaal beter kwijt dan aan de kinderen? Basisscholen in de buurt werken met lesmateriaal voor de groepen 5 t/m 8 en zo krijgen de kinderen een goed beeld van een landgoed en de natuur. Ook moeten ze

(*) Van Luchtkasteel tot Dassenburcht is een onderwijsproject voor kinderen van 8 tot 12 jaar over natuur en cultuur op landgoederen. Het gaat om verwondering en beleving.

Nederland telt 825 particulieren landgoederen met elk een eigen karakter historie en natuur. Met het project wordt het voor kinderen een avontuur om een landgoed in al z'n facetten te beleven en te waarderen. De leerlingen kruipen als het ware even in de huid van een landgoedeigenaar. Wat is er op een landgoed te beleven? Wie heeft de tuin ontworpen? Wie is nu eigenlijk die mevrouw die in dat grote huis woont? Welke bijzondere planten en dieren kun je er vinden? Misschien is er wel een dassenburcht....

Via een spannende speurtocht ontdekken en beleven de kinderen een landgoed bij hen in de buurt. Voorafgaand aan het bezoek krijgen de kinderen een aantal lessen op school, waardoor ze meer te weten komen over de betekenis van particuliere landgoederen voor de natuur en het cultuurhistorisch erfgoed in Nederland. Van Luchtkasteel tot Dassenburcht gaat over het verleden, maar vooral ook over het hedendaagse leven op een landgoed.

Zie www.sme.nl.